

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-49>

УДК 330.322:338.43]`06

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ІНВЕСТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

CURRENT STATE OF DEVELOPMENT AND INVESTMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Поліщук Наталія Володимирівнадоктор економічних наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8037-0471>**Попадюк Ярослав Анатолійович**аспірант,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3987-8116>**Polishchuk Nataliia, Popadiuk Yaroslav**

Vasyl Stus Donetsk National University

Стаття присвячена сучасному стану розвитку сільськогосподарських підприємств та особливостей залучення інвестицій у сільське господарство. Досліджено ключові макроекономічні показники сільськогосподарських підприємств протягом 2010–2023 рр. Проаналізовано виробництво валової продукції сільського господарства, в тому числі продукції рослинництва і тваринництва. Проведено оцінювання динаміки експорту та імпорту продукції сільського господарства України. Досліджено динаміку капітальних інвестицій у сільське господарство, що свідчить про інвестиційну привабливість сільських підприємств як об'єкта інвестування і є важливим показником, який відображає їх загальну оцінку з точки зору фінансового стану, перспектив розвитку техніко-економічного та організаційного рівня, соціальної стабільності та інформаційної підтримки.

Ключові слова: інвестиції, капітальні інвестиції, інвестиційна діяльність, рентабельність, сільськогосподарські підприємства.

The article is devoted to the current state of development of agricultural enterprises and features of attracting investments in agriculture. The key macroeconomic indicators of agricultural enterprises were studied during 2010–2023. The production of gross agricultural products, including crop and livestock products, was analyzed. An assessment of the dynamics of export and import of agricultural products of Ukraine was carried out. The dynamics of capital investments in agriculture were studied, which indicates the investment attractiveness of rural enterprises as an investment object and is an important indicator that reflects their overall assessment from the point of view of financial status, prospects for technical, economic and organizational development, social stability and information support. It has been proven that the agriculture of Ukraine is an important sector of the economy, which is growing steadily and has significant competitive advantages in the world market. The Ukrainian agricultural sector has great potential for further growth in the world market, as the demand for agricultural products continues to grow, especially in developing countries. Expanding the geography of exports and strengthening trade relations with partners contribute to an increase in sales and foreign exchange earnings in the economy of Ukraine. Investments play a key role in its development, as they contribute to the modernization of production and the introduction of innovative technologies. It is justified that the creation of favorable conditions for investments is critical for the further growth and stable development of Ukrainian agricultural enterprises. The obtained results indicate that investments contribute to the introduction of environmentally friendly technologies, which ensures the sustainable use of natural resources. In addition, they stimulate the creation of new jobs and improve infrastructure, including roads and irrigation systems. Investments, modernization of production and introduction of the latest technologies contribute to increasing productivity and competitiveness.

Keywords: investment, capital investment, investment activity, profitability, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Сільське господарство займає ключову позицію в економічному розвитку України, забезпечуючи продовольчу безпеку країни та суттєво впливаючи на експортний потенціал. Однак сучасний стан сільськогосподарських підприємств характеризується низьким рівнем інноваційного розвитку, рентабельності, продуктивності праці, залежністю від державної підтримки, обмеженістю фінансових ресурсів, а також нестабільністю через коливання ціни на аграрну продукцію та високими виробничими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації, розвитку та ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств залишаються предметом досліджень таких вчених як: Буштин А. А., Качула С. В., Петруха С. В., Петруха Н. М., Тітенко З. М. та інші. Однак проблеми залучення інвестицій в сільське господарство вимагає додаткових наукових досліджень та є актуальними сьогодні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз сучасного стану сільськогосподарських підприємств в Україні для ефективного залучення інвестицій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поглиблене вивчення інвестиційної діяльності сприятиме розробці стратегій адаптації сільськогосподарських підприємств до економічних і кліматичних змін, підвищення їх стійкості та ефективності. Таким чином, розробка ефективних шляхів розвитку сільськогосподарських підприємств із залученням інвестицій є не лише актуальним науковим завданням, але й є напрямом для практичних рішень в управлінні та державному регулюванні сфери агросектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десять років економіка України дедалі більше тяжіє до аграрної моделі розвитку. Показники діяльності сільськогосподарських підприємств постійно покращуються, і його частка у створенні валового внутрішнього продукту постійно збільшується [1, с. 281]. Для визначення загальних тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств розглянемо динаміку ВВП сільського господарства (рис. 1).

Динаміку виробництва продукції сільського господарства України за 2010–2022 рр. наведено на рис. 2. У структурі переважає продукція рослинництва.

Протягом аналізованого періоду різкий стрибок виробництва продукції рослинництва

відбувся в 2015 році, коли показники підвищилися більше ніж удвічі порівняно з попереднім роком. Проте в 2022 році відбувся значний спад, що пов'язано з воєнними діями на території України та скороченням кількості посівних площ.

Тваринництво в Україні є важливою складовою аграрного сектора, забезпечуючи виробництво м'яса, молока, яєць та інших продуктів тваринного походження. Проте останніми роками галузь зіштовхнулася з низкою викликів, що вплинули на її стан.

Починаючи з 2015 року, обсяги виробництва тваринницької продукції поступово зменшуються, що можна пояснити кількома чинниками:

- втрата частини територій через військові дії, що призвело до скорочення поголів'я худоби та зменшення виробничих площ;

- зміни в структурі сільськогосподарського виробництва, де більше уваги приділялося рослинництву, оскільки воно є більш рентабельним.

Однією з головних причин скорочення обсягів продукції тваринництва є зменшення поголів'я худоби. Зокрема, за останні роки спостерігалось скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней та овець. В умовах економічної нестабільності та зростання цін на корми, добрива та енергоносії, багато дрібних та середніх господарств змушені були скоротити виробництво або зовсім його припинити. Це посилює концентрацію тваринництва в руках великих агрохолдингів, але призвело до загального скорочення кількості господарств.

Економічна ефективність виробництва сільськогосподарської продукції визначається відношенням результатів діяльності сільськогосподарських підприємств до повної собівартості реалізованої продукції, яку відображає рентабельність сільськогосподарських підприємств (рис. 3).

Сільськогосподарські підприємства протягом 2010–2022 рр. мають показники високої рентабельності у 2015 р. (41,7) та 2021 (40,3), але також стикаються з великими труднощами через внутрішні та зовнішні чинники. Незважаючи на виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, 2021 рік став одним із найуспішніших для аграрного сектору за останні роки. Зниження рентабельності у 2022 році зумовлено військовим вторгненням, втратою доступу до ринків, окупацію сільськогосподарських земель та знищенням інфраструктури.

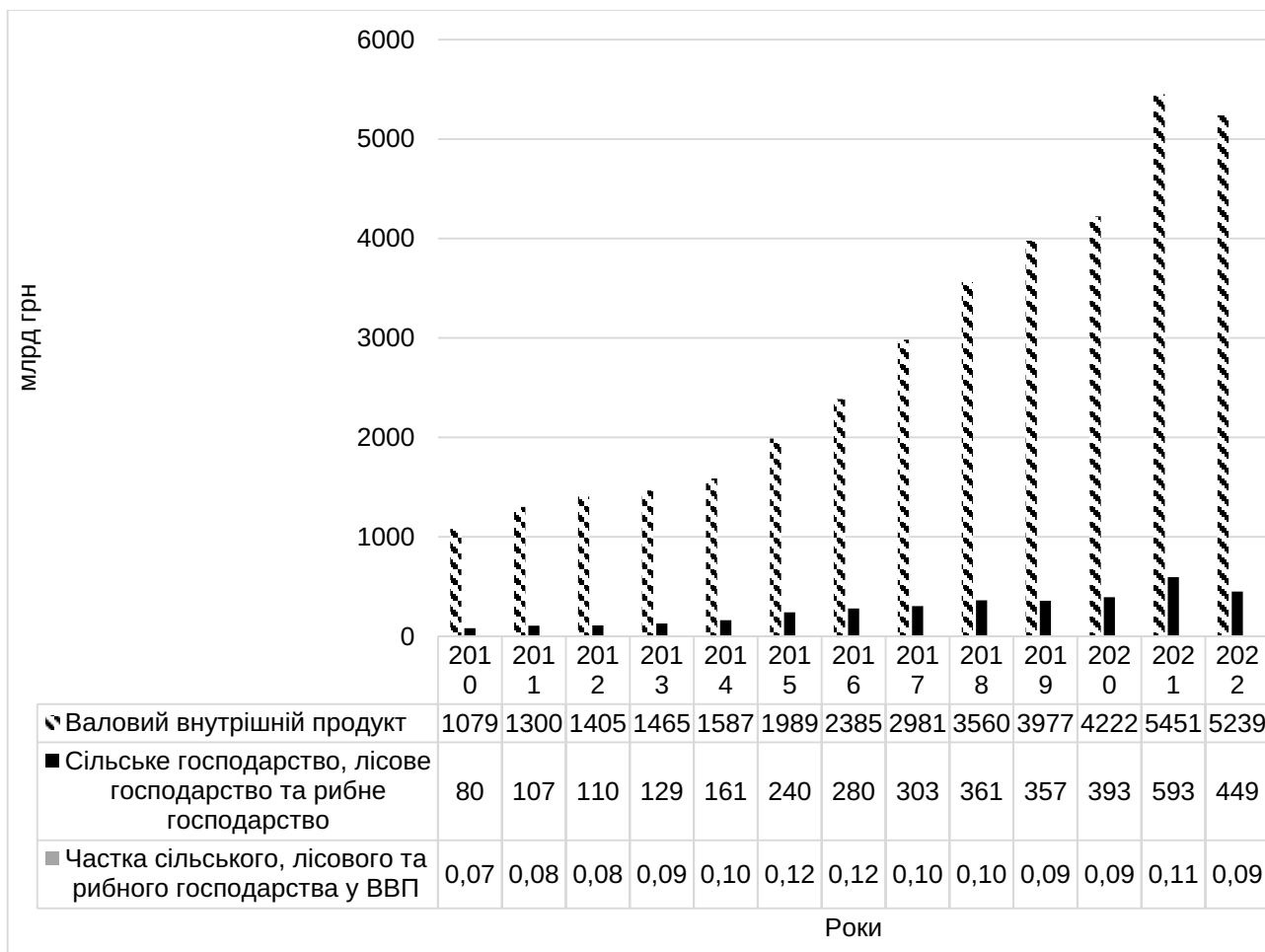

Рис. 1. Ключові макроекономічні показники сільськогосподарських підприємств протягом 2010–2022 рр., млрд грн

Джерело: сформовано за даними [6]

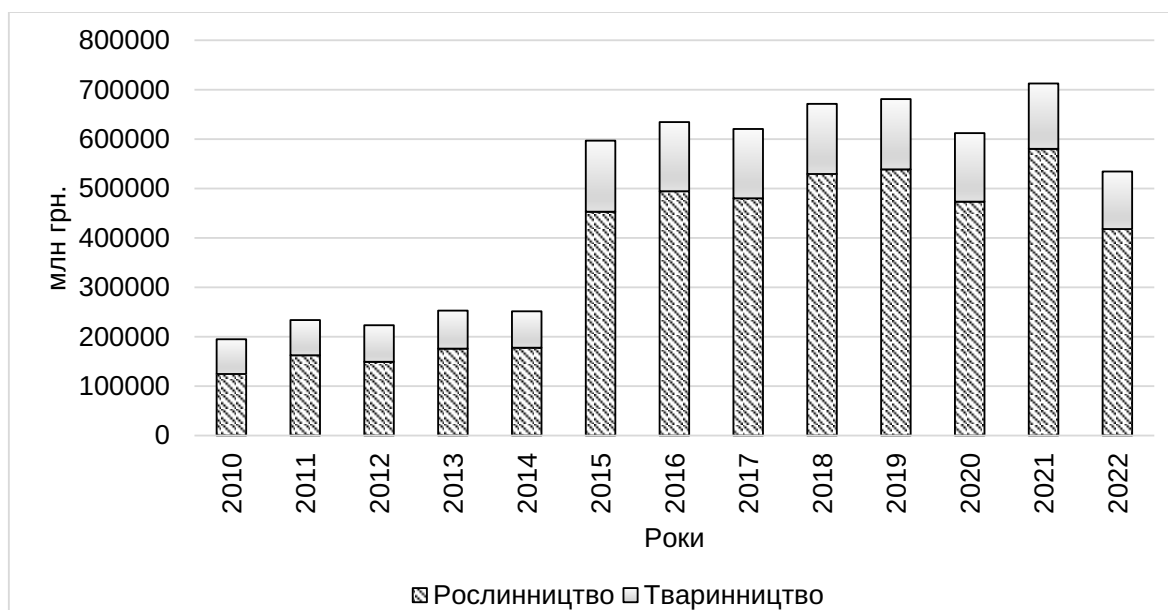
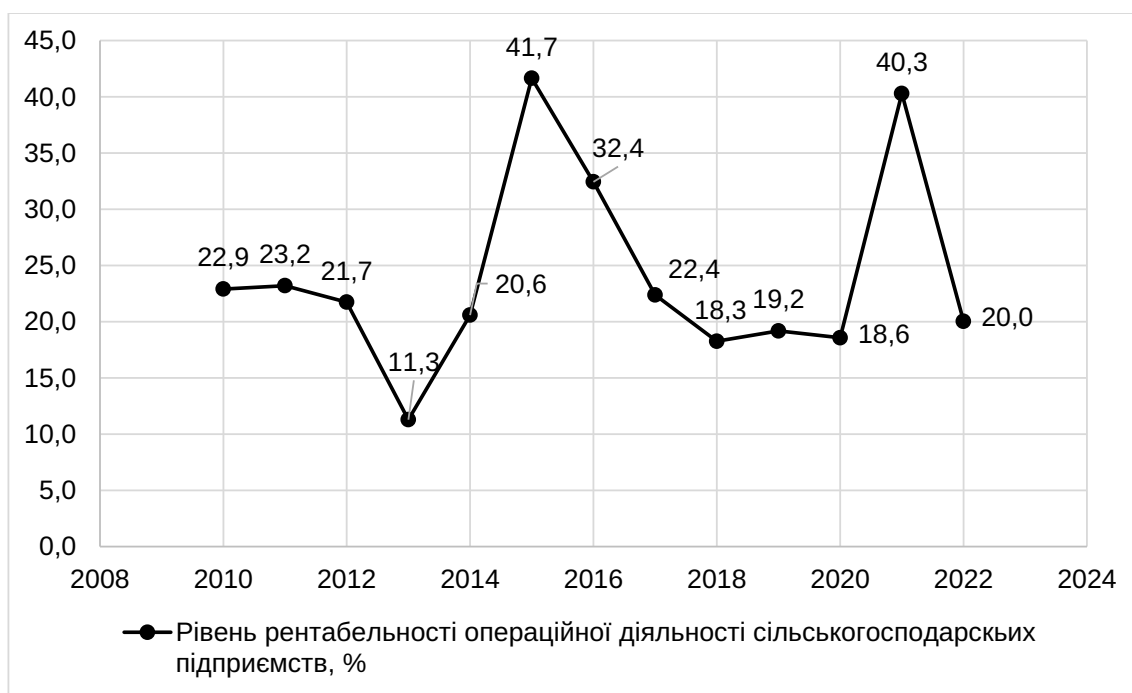

Рис. 2. Виробництво валової продукції сільського господарства України за 2010–2022 рр., млн грн

Джерело: сформовано за даними [6]

Рис. 3. Динаміка рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств, 2010–2022 рр., %

Джерело: сформовано за даними [6]

Експорт сільськогосподарської продукції в Україні є одним із ключових аспектів, оскільки Україна традиційно входить до числа провідних світових експортерів аграрної продукції завдяки сприятливим природним умовам, великій площі орних земель та високій якості ґрунтів (особливо чорноземів).

Динаміка експорту та імпорту продукції сільського господарства України протягом 2015–2022 рр. наведена на рис. 4.

На основі аналізу даних, представлених на рис. 4 протягом 2015–2022 рр., можна зробити висновок про позитивну динаміку експортного потенціалу сільського господарства. Протягом аналізованого періоду обсяги експорту стабільно зростали, у 2015 році починаючи з 1860,5 млн доларів США до 4281,3 млн доларів США у 2022 році, що свідчить про можливість аграрного сектору збільшувати продуктивність існуючих чинників виробництва сільськогосподарської продукції.

Імпорт у 2022 рр. порівняно з 2015 р. збільшився на 253,7 млн доларів США, але перевага експортної складової у зовнішній торгівлі призвела до зростання позитивного сальдо. Якщо у 2015 році позитивне сальдо становило 1559,8 млн доларів США, то у 2022 році цей показник становив 3726,8 млн доларів

США, тому аграрний сектор продовжує залишатися одним із основних джерел валютних надходжень і значним чинником підтримки позитивного торговельного балансу країни.

Європейський Союз є одним із головних ринків збуту для української аграрної продукції, і це значною мірою обумовлено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка включає розділ про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA). Ця угода значно спростила доступ української продукції до європейського ринку, зменшивши тарифи та інші торговельні бар'єри, що сприяло зростанню експорту.

Основними аграрними продуктами, які Україна експортує до ЄС, є зернові культури (пшениця, кукурудза), олійні культури (соняшникова олія), а також м'ясо, мед, молочна продукція та інші товари.

Крім ЄС, важливими ринками збуту є Китай, Індія, країни Близького Сходу та Африки. Ці регіони мають великий попит на продовольство, зокрема зернові, олію та інші продукти. Китай, наприклад, є одним із найбільших покупців української кукурудзи та соняшникової олії, тоді як країни Близького Сходу (наприклад, Саудівська Аравія) і Північна Африка (Єгипет) традиційно імпортують великі обсяги української пшениці.

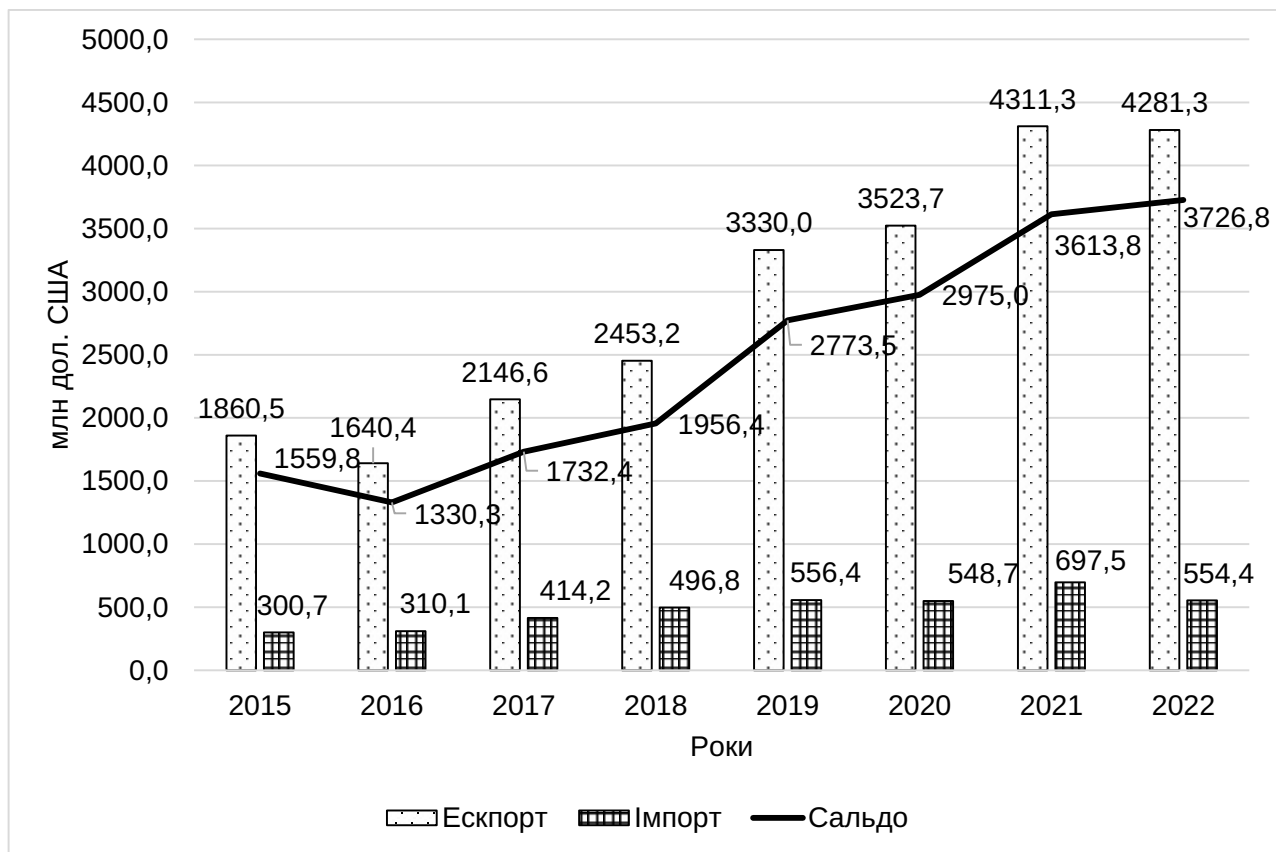

Рис. 4. Динаміка експорту та імпорту продукції сільського господарства України у 2015–2022 рр., млн дол. США

Джерело: сформовано за даними [6]

Український аграрний сектор має великий потенціал для подальшого зростання на світовому ринку, оскільки попит на сільськогосподарську продукцію продовжує зростати, особливо в країнах, що розвиваються. Розширення географії експорту та зміцнення торговельних відносин з партнерами сприяють збільшенню обсягів продажів і валютних надходжень в економіку України.

Збройна агресія РФ в Україні в 2022 році мала значний вплив на аграрний сектор. Незважаючи на це, завдяки «зерновій угоді» та підтримці міжнародних організацій, Україні вдалося частково відновити експорт зерна через чорноморські порти.

Капітальні інвестиції є ключовим фактором розвитку агросектору, оскільки вони дозволяють модернізувати техніку, підвищувати продуктивність і знижувати витрати. Це робить аграрні підприємства більш конкурентоспроможними, особливо на зовнішніх ринках [3, с. 148].

Динаміку капітальних інвестицій в аграрному секторі протягом 2015–2023 рр. наведено на рис. 5.

У 2022 р. капітальні інвестиції знизилися до 51 439 млн грн, однак у 2023 р. спостерігається зростання порівняно з 2022 р на 13993 млн грн, що є позитивною складовою розвитку сільського господарства в Україні, що свідчить про важливість аграрного сектору для економіки.

Інвестиції сприяють впровадженню екологічно чистих технологій, що забезпечує стале використання природних ресурсів. Крім того, вони стимулюють створення нових робочих місць та покращують інфраструктуру, включаючи дороги та системи зрошення. Зростання капітальних інвестицій підвищує привабливість агросектору для зовнішніх інвесторів.

Висновки. Сільське господарство України є важливим сектором економіки, що стабільно зростає та має значні конкурентні переваги на світовому ринку. Інвестиції відіграють ключову роль у його розвитку, оскільки сприяють модернізації виробництва та впровадженню інноваційних технологій. Незважаючи на виклики, такі як економічна нестабільність, військовий стан та зниження виробництва в тваринництві, сільськогосподарські підприєм-

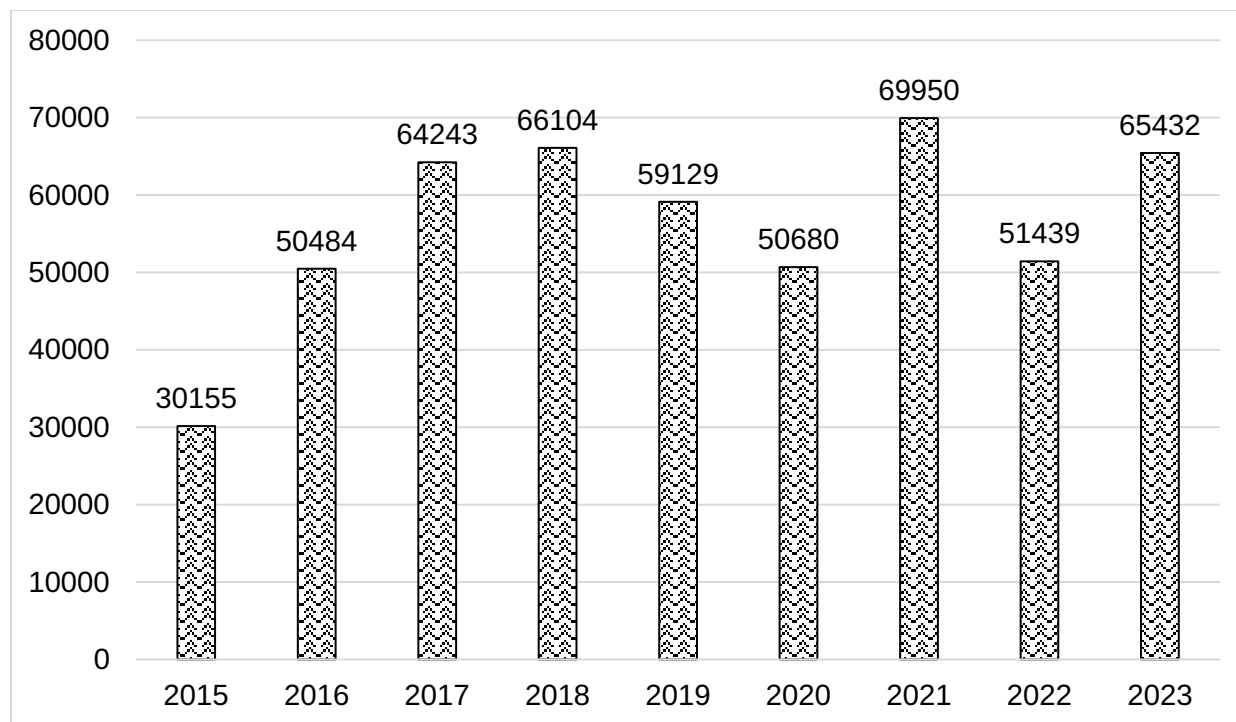

Рис. 5. Динаміка капітальних інвестицій в аграрному секторі протягом 2015–2023 рр., млн грн

Джерело: сформовано за даними [6]

ства залишається привабливими для інвесторів. Створення сприятливих умов для інвестицій є критичним для подальшого зростання та стабільного розвитку українських сільськогос-

подарських підприємств. Інвестиції, модернізація виробництва та впровадження новітніх технологій сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тітенко З. М. Сучасний стан інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. *Фінансове регулювання зрушень у економіці України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мукачево 24 березня 2021 р.). Мукачево, 2021. С. 280–283.
2. Качула С. В., Буштин А. А. Особливості формування доходів та прибутку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 21–22. С. 57–62.
3. Петруха С. В., Петруха Н. М. Аграрний сектор економіки: візія фінансового контексту досягнення Цілей сталого розвитку. *Облік і фінанси*. 2023. № 4. С. 143–155.
4. Гривківська О. В., Поліщук Н. В. Стан інвестиційної діяльності аграрних підприємств у формуванні тенденції сталого розвитку галузі. *Стратегії стійкого розвитку економіки: колективна монографія I* за ред. І. Г. Оніщенко. Київ, 2018. С. 37–45.
5. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 161–167.
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Titenko Z. M. (2015) Suchasnyi stan investytsiinoho klimatu v ahrarnomu sektori ekonomiky [The current state of the investment climate in the agricultural sector of the economy]. *Finansove rehulivannia zrushen u ekonomitsi Ukrainy: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferenciya* (Mukachevo, 24nd March, 2021), pp. 280–283. (in Ukrainian)
2. Kachula S. V., Bushtin A. A. (2021) Osoblyvosti formuvannia dokhodiv ta prybutku silskohospodarskykh pidpriemstv [Features of the formation of income and profit of agricultural enterprises]. *Ahrosvit – Agroworld*, vol. 21–22, pp. 57–62.

3. Petrukha S. V., Petrukha N. M. (2023) Ahrarnyi sektor ekonomiky: viziia finansovoho kontekstu dosi-ahnennia Tsilei staloho rozvytku [The agricultural sector of the economy: a vision of the financial context for achieving the Sustainable Development Goals]. *Oblik i finansy – Accounting and finance*, vol. 4, pp. 143–155.
4. Hryvkivska O. V., Polishchuk N. V. (2018) Stan investytsiinoi diialnosti ahrarnykh pidpriemstv u formuvanni tendentsii staloho rozvytku haluzi. [The state of investment activity of agrarian enterprises in the formation of the trend of sustainable development of the industry]. In I. H. Onishchenko (Eds.) *Stratehii stiikoho rozvytku ekonomiky: kolektyvna monohrafiia* [Strategies for sustainable economic development: a collective monograph]. Kyiv, pp. 37–45. (in Ukrainian)
5. Polishchuk N. V., (2023) Popadiuk Ya. A. Teoretyko-metodychni aspekty investytsiinoho mekhanizmu pidpriemstva [Theoretical and methodological aspects of the investment mechanism of the enterprise]. *Biznes Inform – Business Inform*, vol. 11, pp. 161–167.
6. Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>